

שירת ישראל / אילן ברקוביץ

להיות אשה בעידן פורנוגרפי / חגית גרוסמן

להיות אשה בעידן פורנוגרפי עם משבר כלכלי
פל אחד יכול להכנס לתוכך כשאת מסתובבת רעבה ברחובות
מוכנה לכל ממתק
הולכת אליהם בשלש לפנות בקר לשנות וודקה
זה עושה להם טוב להכנס אליך מאחור
לשתל כך את הגהנום של היצירה הקטועה
של אי הבנה ואי אהבה
זה עושה להם טוב אם זה עושה לך טוב ואת רוצה עוד
מאהבת בהם מרחוק
עדין לא למדת את תפקיד הלא משגת
זה קשה בעקר כשיש בתוכך חוב עמוק של אהבה
ואת קמה בבקר בבית אמה, אשה בת שלוש ושתיים
עם התמכרות לנגיון ונשמה תמימה
אל תסתובכי לבדך ברחובות, אל תשתי, אל תלכי לאבוד
ואם משהו נכנס לך לגוף אחרי שאמר שהוא לא אוהב
ולא יאהב ולא יהיה, זכרי שאת אשה בעולם פורנוגרפי
עם משבר כלכלי ואין לך דבר לעשות מלבד
לכתב על זה.

את השיר 'להיות אשה בעידן פורנוגרפי' קראתי לראשונה בכלוג של המשוררת והסופרת חגית גרוסמן (ילידת 1976, ראשון לציון, מתגוררת בתל אביב), בתאריך 25.3.2014, תחת הכותרת 'מישהי' ובשינויי נוסח קלים. הוא פורסם שוב בכלוג שלה ב-13.12.2014 כשהפעם הנוסח הוא כמו זה המופיע כאן. בפעם השלישית פרסמתי בעצמי בדף הפייסבוק שלי והשיר עורר תגובות רבות, שהתייחסו בעיקר לאומץ הלב שמופגן באמצעותו ולחשיבות החברתית שהשיר נושא בחובו כלפי נשים בחברה

בת ימינו. למעשה, אפוא, כעת זו הפעם הראשונה שהשיר רואה אור בדפוס במסגרת כתב עת ספרותי וגם זו אחת הדרכים להתבונן בו ובדרך שהוא עשה עד כה. העובדה שקהל הקוראים יכול להיות חשוף באמצעות רשת האינטרנט לגלגולי הנוסחים של שיר אחד, למשל, היא אולי אחד מסימני הזמן הפורנוגרפי שבו אנו חיים.

אבל התייחסות רצינית ומשמעותית יותר אל השיר - ומדובר בשיר בעל חשיבות גדולה, כפי שאני קורא אותו, עבור נערות צעירות ונשים וגם עבור בני המין הגברי המהווים בשיר את האחר המאיים - יכולה להיעשות, למשל, בהצבתו במסגרת קורפוס היצירה השירית של גרוסמן עד כה (השיר מתכתב כמובן גם עם יצירותיה שבפרוזה, הספרים היכן שאינם ולילה ולואיס אבל לא זה המקום לעסוק בכך). ראשית, נודע לי כי השיר הוא חלק מתוך כתב יד של ספר השירים הבא של גרוסמן שייקרא *ספר הגוף*. שנית, יש לא מעט שירים, בעיקר בשני ספרי השירה האחרונים של גרוסמן, *לזוייטני האפר* (2010, הוצאת קשב לשירה) ו*דעד העיר* (2013, כנ"ל), העוסקים בתמה זו של מקום האשה בעולמנו זה הגברי, המיליטנטי, והפורנוגרפי. כדאי למשל לקרוא בהקשר הזה את השירים 'יש לי הכל' ו'*התרה*' מתוך *לזוייטני האפר*. בתחילת השיר הראשון כותבת גרוסמן אגב התבוננות בתצלום של אמנית הצילום הבריטית הפרובוקטיבית טריסי אמין כי "בתחלת המאה העשרים ואחת הפספף הוא מין/ של מחלת מין" ובהמשכו היא מתייחסת "ל'גנוס החדשה'", בת בלי גיל, "בערך בת שבע-עשרה", העולה כדימוי מתוך היצירה המצולמת של מי שהכסף - עיקרון החומריות המרכזי של העולם בן זמננו על פי ביקורתה של גרוסמן - שאב את כל ישותה (עמ' 87). בשיר השני קוראת גרוסמן לעצמאות נשית מתוך הבנת הנשיות ככוח מכונן ובלתי תלוי בזולת הגברי. היא מגחיכה את דמות הטייס המאצ'ו לכרי טייס אוטומטי אותו היא מניחה "על מוט הלוכים/ רוטט/ שילמד תענוגות אשה" (עמ' 89). לא בכדי השיר הזה הוא מהשירים הבולטים ביותר באסופה *מלכה עירומה* - *שירת מחאה חברתית נשית* בעריכת דורית ויסמן (2013, הקיבוץ המאוחד, עמ' 265) וזאת משום שהוא עצמאי לגמרי, לא תלוי ברעיונות פמיניסטיים אלא מונע מתשוקת יצירה נשית עצמאית. לקראת סוף הספר *דעד העיר* מופיע השיר-מכתב המרתק "עוכבשו", שתכניו הקשים מחייבים קריאה נפרדת, אבל לענייננו כאן חשוב רק להזכיר את התמודדותה של הדוברת בו עם גבר אלים ודורסני המתואר כעכביש שעל פי השיר ביצע בה מעשה אונס (עמ' 84-85).

שירים אלה ועוד מובילים אותנו אל השיר הנכבד, שהוא שיר אזהרה כמו תמרור שיש להציבו בפני נערות צעירות או נשים ההולכות שבי אחרי גברים שמעוניינים רק בגופן ולא אוהבים אותן וכמוהו כמגן בעבורן. הייתי מציבו, למשל, על גבי שלטים במסדרונות של בתי ספר במקום תכנים ציוניים מופשטים, שלא בהכרח קשורים לעולמם של צעירים מתבגרים באופן ישיר, שכן העידן הפורנוגרפי שבו אנו חיים הוא לא תלוי ארץ והוא מתפשט בכל רחבי העולם.

בשיר זה, מישלין מורל עוברת מהפרגמנטריות של החוויה ההיסטורית אל המיתולוגי והעל-זמני, סוללת מעבר בין סובסטנציה ואסנציה, מבקשת "לסלק" את התכנים הסובסטנטיביים לטובת תכנים וצורות אסנציאליים, להזליף מעין קדושה בחוויה אנושית חילונית לגמרי. היא מכניסה כאן את העולם הכאוטי שחוותה במחנה לתוך קופסה קטנה שתוכל לקחת עמה לכל מקום, גם כאשר יתפוגג הזיכרון ויהפוך לנשייה. דומה שהמשוררת מצליחה בשיר זה לנתב את היצירתיות הכאוטית מטבעה, לכלל אמירה אסתטית ומוסרית נטולת אותה מוסרנות האופיינית לא פעם לתרבות גבוהה. כשאנו חושבים על מגוון הדרכים שבהן השגרת המבט הופך למופלא, היפלא שהשירה קופצת הישר לנגד עינינו? אנתולוגיה זו מוכיחה זאת היטב.

* הרמב"ם, איגרות הרמב"ם, דפוס ליפסיה, 1861, עמוד כז
** Robert Desnos, *Destinée arbitraire*, Ed. Gallimard, Paris, 1975

חובה עלי לזכור,
מאחר יותר, את הימים הנוראים האלה,
בדעה צלולה, בכבד ראש, ללא שגאה,
אך בכל זאת בישר לב.

[...]
את הקטטות בחבטות מצקת,
בחבטות של דליים, במהלומות אגרופים
את העוות של הפיות
כאשר המרק אינו מגיע.

את ה"אשמים" שדוחפים
למי גיגית מרפשים
גפים מצהיבים
אכולי כיבים מפשטים...